

ՔՍԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ՔԱՌԱՍՆԵՐ ՈՐԴ ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՋՄԻԻՌԵԻԱ ՇԱՐԱԹ 40 ՀՈԿԵՄԱԵՐ 1881

16. h h 4184

٤٥٢

Խորագրութիւնս կը ինդրէ այն անձերէն ո
րոնք տակաւին չեն վճարած մեր լրագրի բա
ժանորդացին, բարեհաճին վուծացնել զայ
նու խմբացրութիւնս :

ԲԵՂԵՐԿՆԵՆ

Ան.Գ.Դիլի : Պ. Կլէտսով՝ Լիտուի մէջ բրած արտեսարտութիւնն մեծ տպաւորութիւն ըրած է Համակիր և թէ հակակիր Կուսակցութեան վրայ : Պ. Կլէտսով՝ Լիտու մտած ասան մեծ ընդունելութիւն գտաւ Ժողովրդեան կողմէն, որով զրայ իբրև իւր հայրենակցաց վրայ Պ. Կլէտսով՝ մեծ վստահութիւն ունեցած լինեն, յիշեց իւր արտեսարտութիւնն մէջ : Ընդհակառակն ըլլալ Սաղապեան Նւ. քանի մէջ բրած իւր ասանալի ստեղծագործութիւնն արդէն « աշխարհագրութեան Թուրքիոյ նկարագրութեան » ընթացքը յայտնելով թէ՛ եղած խտտութիւններն Անգղիոյ չհաճող հակառակ են : քանզի Սուլթանին համակրութիւնն կըքրտացնէ Անգլիոյ դէմ, մինչդեռ Սուլթանին համար ոչ կարողութիւն և աստիճան կը զգայան Անգլիոյ չհաճող դէմ իտպէն գոտեն հանելու, երբոր ուղէ :

Պ. Կէլտաթմընի այսպիսի թերուղէմ քննադատութեանց առարկայ եղող պատեմախօսութիւն կարեւոր կը ծամարիմք համառօտակիմեր ընթեցողաց ներկայայնեւ Պ. Կէլտաթմըն նախ յայտարարեց թէ Թուրքիա բնաւ թշնամական միտումներ չտածեր Անգղիոյ դէմ, և այսպէս ընելու պատճառ իսկ չունի, և Հաւաստի է թէ Սուլթանն կատարելով վստահութիւն ունի Անգղիոյ արտաքին արդէ աշխարհալաքութեան մասին, որ՝ որչափ որ արդարութիւն պահանջելու բնութիւն մի ունի, բայց և այնպէս բնաւ տըրամադիւ չէ Սուլթանին երկրորդներն իրեն սեպականելու, որով և Սուլթանին և իւր հպատակալմաթիւ ժողովրդոց մէջ կեցած յարաբերութիւնները չփոխելու, և Պ. Կէլտաթմըն իւր ատեմ նախասութեան մէջ յիշեց նաև իրլանդիոյ լըքնդներն և այս առթիւ Պ. Բարնէլի յարողութիւն

Ներքև պարտաւեց իր բն աւարանութեան պըր-
զիւներ , Արդի աշխարհաշարութեան մասին
նա յայտնեց թէ՛ իւր ազանոնկան պայմանաւ
հանգեերէ ուրիշ բան չէ՛ բայց եթէ խաղաղու-
թեանն աւարարութեանն ձկորուքնեցրու վրայ
հիմնեալ աշխարհավարութեան մի :

Իրլանդիոյ քննչ-իրն , որ օրինաց և անկարգ ու-
թեան մէջ ծագած վէճ մի կրնայ նկատուիլ,
այսօրեւն իւր վախճանին մօտեցած կ'երևի :

Եթէ յիշենք ընթերցողը թէ՛ Անգղիայ կառավարութեան և Պօէնթնրու մէջ պայմանագիր մի կնքուելուն մասին քանիցս տեղեկութիւն հաղորդուած է ։ Այժմ Պօէնթը չկամենալով Անգղիական կառավարութիւն հետ կողմէ առաջարկելու Պայմանագրին ըստ ամենայնի ընդունել, հետագրով խզրած են զինհա. թագուհին ու, յիշեալ Պայմանագրին մի քանի յօդուածները ։ Գործնառութիւն կրեն ըստ իւրեանց փափագանոց ։ Այն մասին Անգղիական լրագիրք խորհուրդ կուտան որ կառավարութիւնն զերջնական որոշում մի տայ ։

Զուլուստանի մէջ կրկին անպատմութեան շարժումներ տեղի ունեցեր են . բայց այս անգամ Զուլուստանի նուաճեալէ գերի բռնուած Սէիթիւլայ թաղաւորին թխադրութեամբն է, կ'ըսուի : Անդ զիական կանաւթաւոր թիւնն մտագիր է անպատմութեան սոյն վերեւերումը խաղաղասիրական միջոցաւ զսպել : Ափրիկէի Հիւսիսային և Հարաւային հպմանց վերաբերեալ խնդրոց վրայ խորհրդակցութիւն ընելու համար նախարարական խորհուրդն յառուկ նիստ ընել որոշեց :

Եղիշ թամբի ընդ մարքիդն մի քանի բարձրա-
տիճանն անձանց ընկերութեամբ ամուսնոյ 4/ին (ն.
Տ.) Մատթիոս ուղեորեցաւ Զանկապանի կարգին
պատուականն Սպանիոյ թնայ օրին տանել լու-
սանքանոց:

իլրանախոյ Չողային Միութեան գլուխ Պ.
Բարսեղ ձեռնարկալ եղև, և այս մասին անդ-
շխական լրագրութիւնք մեծագոյն գոհունա-
կութիւն կը յայտնեն: Չողային Միութիւնն ի-
րան գլուխ Ընտրեց Պ. Տէրոն, որ Թիբուրտարիի
Երեսփոխան է:

ԳՆԱՂՂԻՆ : Պ. Կամպելթան Բարիշ Վերադարձու
ձու Գերմանիայէն , ուր ինչպէս կ'ըսուէ՛ր՝ ծրար-
տեալ կերպարանքով Պ. Պիլզմարքի հետ տեսակ-
ցութիւն ունեցած էր : Կարծիք կայ թէ՛ Համ-
բարգետուն թիւան նախադասէն Պ. Կամպելթայի
պիտի յանձնէ նոր նախարարութիւնն և նորա
հիմնադիրն կ'ազմեիւ գործը :

Արիւնքեան Տիկիօղէն Բարիկ ուղղուած նա-
մականերն կը ծանուցանեն թէ տեղւոյն կուսա-
կալն Գաղղիոյ Դէմ՝ թշնամական ընթացք բըռ-
նած է :

Թունուղքաղաքը արդէն գրաւուած է գաղ-
ղիական զորքերէն, և տեղւոյն զինուորական
գործողութեանց հրամանատարութիւնն ստանձ-
նած է Սոսիէ զօրավարն, Գաղղիա մտադիր է
զինուորական շարժումը ուղղել դէպ ի խայր-
ուան, որ Թունուղի իսլամաց կրօնապէս նուխ-
արական քաղաքն է, և զոր ցլբըշին կէտ նշաշա-
պանել ուխտած էն արաբք, մտադիր լինելով
որ ելծէ չկորեանն յալդէլ, Սահրա քաշուին,
ուր մոնել գժուարին է գաղղիացոց, թայմիլ
ուղղուած հեռադիր մի կըմօնուցանէ թէ՛ Թու-
նուղի գլխաւոր չէյններն խնդիր մատուցած են
վհհա, իսլամիստն, որ իբրեւ խալիֆա ընդհա-
նուր խալիմութեան միշնորդ է Գաղղիական կա-
ռավարութեան որպէսքի խայրուան քաղաքին
ջնաս չհասցնեն, և որդէն արաբ ցեղերն կըհա-
ւաքուին իյեւալ քաղաքին շրջակայքը ցայտին
կէտ զայն պաշտպանելու նշապատակաւ:

Գաղղիոյ աղգային երեսփոխան, միանգամայն
 ելմտական նախարարութեան խորհրդակցան Պ.
 Ռախլան արգէն նշանախօսուած լինելով չան-
 ապգետութեան նախարար Պ. Կրէվիի դատե-
 ճաւ, սոցա հարուսեաց հանդէսն ամուոյս ԶՅին
 (Ն. Տ.) պիտի կոտարուի :

ՌՈՒՍԻԱ : ԿԵՆՏՐՈՆ ԸՆԹԵՐԳՈՂԵ ԹԷ ԱՂԷՔ
սանդր Գ. Պաճը բարձրացած առեն Եւրոպիոյ
վեհապետներուն առաջարկած էր միջազգային
սպալմանաբրուժիւն մի՛ վեհապետաց
կանքին սպալմանացող զաւանձանքութեանց և ոճրագործ
ութեանց առաջն առնլու նպատակաւ : Սոյն
առաջարկութիւնն առաջին անգամ Գաղղիոյ

ԲԱՆՍԻՐԱԿԱՆ

ՅՈՐՂՈՐԱԿ ԱՌՈՒՄՆԱՅԷՐ ՕՐԻՈՐԴՍ ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ

Որք զսննված առամ իմաստութեան զւզղին հորդ էք լուսափայլել
 Երբարարողով կոյսք հեղանաղք դուք օրհորդք հայկաղեանս
 Ներկերելով զարբուն հատակս ձեր յեւրոպեան ուսմանց վարժք ։
 Եւ եռանդունք յարիւն գիյցաղն մեր պանծալի նախահարց ։
 Ի ձեզ Արամ զաշայն վեմ շրջէ ըրգաղցր հայեցուած ։
 Ընդ ձեզ իւրերկրեալ եւ նախադաշն խնդայ յաւերժ Այրարատ ։
 Ըի ըղճաճանչ փառայ իւրոյ իմաստութեան անտխիղճ
 Զկորուստելն յամաց բաղձմամբ ընդ տիրադէմ փլածիւք
 Ի ձեր աշխղճ ողիս զարձեալ յակն արկանէ նշողեալ,
 Եւ առ խնդին զայս քաջալեր ատ ձեզ փողէ սիրտվառ ։
 Ըրվարժից ե զգ պրտութեանց բուռն հարեան քաջապէս
 Երոն զուարժ թեապարեւ ճիզն թափէք մեծածիզն ։
 Իմ սիրասուն աղնուուհիք իմոց զրկացս հարազատ ։
 Զհայկական բնիկ հանճար ձեր վարժեցէք ի յարուստս ։
 Զեսցեն տարք ե հիատցին ։ տեսցէ ե սեզն Եւրոպա
 Զընտիր ընտիր ձիրբս շնորհաց հայկատարաղն վարուց ։
 Զհայրենատուր զառաքինի զգ մեր վարուց զհանդէս
 Ի ձեզ մէկին աղք ռըճյն ե մերկաղլուս յակն արկցեն ։
 Զեն արեմուտք ձեր խանճարուր, ոչ օլմեանք հայրենիք ։
 Եւ Հայաստան է որ ծնուն զձեզ, երկիրն այն օրհնեալ ։
 Օրհնեալն յաւերժ աննդական բարձրեալ տըլով Անմահին ։
 Եղեմական սրոյ ե հողն զգեցաւ պատկեր տիրական ։

Դիմե՛ք հայրենիք ձեր մի երբէք անկցին 'ի խոր մոռացոնս ,
 Գա՛ւ մի եղծցին վե՛հ յիշատակք նախնեաց ձերոց 'ի մտոց :
 Զհայկազուն ուսումնաստենէ տիկնայս ամէք զմուռ
 Սահակադուխտ և Մարիամ Շուշան և զայլս ըստ կարգին .
 Զխարբ նորս ընտիր վարուքն 'նդ ողջոյն գուառս հայասփիւռ
 Պատկառելի կացին հանուրց յիշատակու և անուամբ :
 Զիր արփենի փեմատս չ'նոցին մտոց հարազատ ,
 Ազնուութիւն պարկեշտ վարուց , բարեկեցիկ դնայք զգօն .
 Այս կնիք վսեմ մեծապայծառ ղերթ շողջողուն թագ մական
 Շնորհագեւղ պճնէր զճակատ օրիորդայն հայկազուն :
 Զմահ և դւրք , որք 'նչդեհեալ կայք ընդ օտար անտեղօք ,
 Մի մուռաջիք զչուք հայրենի պանծալ ճշդիւ դասկաւ :
 Առէք խրախոյս , դատերք Հայիկեան , կա՛լ նահատակ դիմադրու
 Զօտարախորթ մերժել ուսմունս 'ի դեռաբոյս ձեր մտոց :
 Արարատեան պարկեշտութեանց արփախալոյն որուսեանկ
 Ա՛հ , մի՛ ընդ ամպովք նսեմասցի ազականեալ զեղծ բարուց :
 Մինչ 'ի հպտանս փերեւտիք եւրոպացի զգեստուց՝
 Ե՛րբ մուսնայք պճնիլ 'ի շուք պարկեշտութեան հայրենի .
 Զոր ո՛ւր փաղփիւնք ակնախտիդ ոսկւոյ և կամ մարդարտի
 Ո՛ր համարէն դանձք եւրոպա չարժեն զնա բնաւին :
 Թեթեւաճախի իբր զմեղու մինչ 'ի դրախտ քրքմաւէտ
 Ի դպրութիւնս մատենայած եւրօպիոյ դեղերիք ,
 Այլոյժ մօտք ընտիր աւանել զպիտանին և զընտիրն
 Մի՛ վերջապէք զխոտանն մերժեալ ապականելչ քա՛յ 'ի բաց .
 Զի մի մահու վէրս 'ի քարրից սողոսկերոց ընդ ծաղկամբք :
 Ընդ ժողովելն վարդ մանիչակ առջիք 'ի սիրտս և յոգիս :

U. U. B. 7

սո—Թուրք պատերազմի ժամանակ վլաճա առաջին կողմերը Ռուսներէն կրած պարտութեան վերայ հաճի ընդունալ իրաւունքն ունենալ հետ անձնատուր լինելուն Զինուորական ատենի մէջ դատուած և իւր աստիճանէն զրկուելով Պրուսա վեցամեայ աքսորանաց դատապարտուած էր ։ Աքսորանաց պայմանաւամբ լրանալէ զկերպեալ իւր քաջութեան վիճակը գարմաշներու համար բժշկաց խորհրդով եւրոպա ուղևորուած էր ։ Բայց անգ. ևս օգուտ չտեսնելով՝ այս անգամ իւր վերադարձին Կ. Պոլիս մտնելու միջոցն չոր ետեւի իւր օթեակին մէջ իւր կտակը գրեք և սեղանին վրայ դնելէ զինի ինքը՝ զինքն ծովը նետելով իւրեղեմովս եղաւ ։

Սոյն աղետարեւ գործն նորա կնոջ գուժութեւնով, խեղճ ակիւնն սրտին տառապանքն իսկիւմէն տալեւապեալ իւր իշխանութիւն իւր ընտելած տան պատահանէն ինքզինքն վար նետելով, ջանքախնամ մեռաւ ։

—Մայրաքաղաքիս Բաղաքսոյն Մալհար բաշայի և Առտաբին գործոց պաշտօնատան քարտուղար խեղճութեան Գրիգոր Էփենտիի և մի քանի ուրիշ պաշտօնատարաց Առեւծու և Արեւիկան պատահանչան զրկուեցաւ Պարսից Շահին կողմանէ ։

—Զրոյց տարածուած է թէ Պրուսիայի զաւառին մէջ սովու սկզբնաւորութիւն մի երևան եղնելու վրայ է ։ Լուրտ Տիւֆերինի հրամանաւ Պ. Թրոթթըր այն կողմերը գնաց քննութեան ։

—Տրապիզոնէն Կ. Պոլիս եկած նամակներն կըրանուցանեն թէ անցեալ ամսոյ կէսէն զինի տեղատարաւ անձրեաց հեղեղներն ողողցին Տրապիզոնի քաղաքն, պարտէվարն, այլ ինքն և արտերն ։ Նորաչէն քարափռնքն և նաւամատոյցն կործանուելով բնակիչք փրկուողաց ներքն թաղուեր են ։

—Նորադայի հրամանաւ Վնչուեցաւ 10 դահեկան տուրքն, որ նոր գրեքներու տպագրութեան վրայ հեղինակներէն առնուիլ որոշուած էր ։

—Ահաւասիկ եգիպտական նորակազմ՝ սուխարաբութեան անդամոց ցուցակն — Առաջին նախարար՝ Շէրիֆ բաշա, միանգամայն և ներքին գործոց ։ Արտաքին գործոց նախարար՝ Մուսաֆա Ֆէհմի բաշա ։ Երեսական գործոց նախարար՝ Ալի Հայտար բաշա ։ Զինուորական և ծովային գործոց նախարար՝ Մահմուտ Սամի բաշա ։ Հանրօգուտ շինութեանց նախարար՝ Իսմայիլ Էլուպ բաշա ։

—Մայրաքաղաքիս Տալաղ բնական տեսչութեան հրամանաւ Սթանպուլ լրագիրն առժամանակեայ դադարման դատապարտեցաւ ։ Ապագայ

կան յետագային, պաշտօնական ազգով մի ծառայած է թէ՛ անհիմն է այն պատմութիւնն, զոր Սթանպուլ հրատարակած էր որպէս եղեալ Պէյ—Պաղարի Կէրէճիք պաշտօնական մէջ ։ Սթանպուլի դադարման ուրիշ պատճառ մի ևս կըրճանւոյր թէ նորա հրատարակելը թէ՛ Եգիպտացի Հալիմ բաշան Եգիպտոս զրկուեր է ։

ՄԵԹՐԱԿԱՆ ԴՐՈՒԹԻՒՆ Ի ԹՈՒՐԻԻՈՒՆ

ԿԱՆՈՆ ՍՊԻՐ

1. Օսմանեան տէրութեան մէջ գործածուելիք իւր չափերուն հիմ բռնուած կանոնն (աւել) մէթրոյ կողուած չափին երկայնութիւնն ունի ։

2. Նոր կանոնը 10 մատ (փարմազ) է, մէկ մատը 10 գիծ (խալի) մէկ գիծը 10 կէտ (նոգլա) 1000 կանգուն երկայնութիւն ունեցող միջոցին միտն (ֆէլ) կ'ըսեն, 10,000 կանգուն կամ 10 մղոն երկայնութիւն ունեցող միջոցին ալ՝ փարսան (ֆարսան) Մէկ փարսանը 2 ժամու ճամբայ է ։

3. Նոր արտադրուող կամ կալը (աւել) 10, ախան կանգուն երկայնութիւն և լայնութիւն ունեցող քառակուսի մ'է, և 100 քառակուսի կանգուն տեղ կըբռնէ ։ Հարիւրակալը (ճէլի) 1000 կանգուն երկայնութիւն և լայնութիւն ունեցող քառակուսի մ'է, և 10,000 քառակուսի կանգուն տեղ կըբռնէ ։ մէկ հարիւրակալը 100 կալ է ։

4. Նոր լափ (էօլէք) շուր և հեղուկ ներթեր և արմոնք չափելու կըգործածուի ։ անոր երկայնութիւնը, լայնութիւնը և խորութիւնը նոր կանգուններն մէկ մէկ տասնորդ մասն, այսինքն մէկ մէկ մաս են ։ Նոր գրիւք (սիլի) 10 չափ է 1 չափը 10 հատ տասնորդաչափ (գոլա) է, և 1 տասնորդաչափը 10 հատ հարիւրորդաչափ է, (որուն կ'ըսուի շէրֆ) ։

5. Նոր օխտի 1000 տրամ է ։ մէկ արմոնը 10 քէլ մէկ տեղիւր 10 ցորեն (պ. շաւ) ։ և մէկ ցորենը 10 հատիկ (հապլ) է ։ Նոր լիտը (պիւն) 10 օխոյ է, և մէկ կենդիւնը (գալա) 10 լիտր ։ և մէկ քալը (սիլի) 10 կենդիւնը է ։

6. Այս նոր չափեր և կշիռներ պիտի գործածուին 1832 Մարտ 1էն սկսեալ ։

7. Ամեն ոք այլ թուականէ սկսեալ նոր չափերն ու կշիռները գործածելու պարտաւոր լինելով, հին կանգունն (աւել) և Էւրոպէն և տարբեր տարրեր չափերն ու կշիռները պիտի վերցունին ու ջնջուին, և նորերն՝ ամեն կողմ զրկուած օրրեակներուն համեմատ պիտի շինուին ։

8. Նոր կշիռներն և հիւնքն ցոյց տուող երկու ախտակ շինուած է ։ ինչպէս նաև ուրիշ տախտակ

տակ մը, որ հին և նոր կշիռները կըհամեմատելու հետ ։

9. Այս կանոնագիրն յիշեալ տախտակներու հետ բոլոր գաւառաց պիտի զրկուի, և կառավարութեան կողմէ ամեն կողմ պիտի հրատարակուի ու ծանուցուի, և քաղաքապետական պաշտօնատանց (Պէլէտիէներու) մէջ հին և նոր կշիռներուն օրինակները պիտի գտնուին, և անոնց անուններն և գործածութեան եղանակը պիտի սովորեցնեն արհեստաւորաց և խանութապաններուն (Էմաֆէն) ։

Վերջապէս—Այս նոր կշիռներուն չարաչար գործածման տեղի չտալու համար, ամեն նոր կշիռի մէկ զլիւն վրայ կայսերական խալան պիտի գրուի, միւս զլիւն վրայ ալ սկզբնաւորութեան թուականը պիտի գրուի ։ Մատն

ԱԶԳԱՅԻՆ

ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՐԻԱՐԻՔԻ ՆԱԽԱԳԱՀՆ

Իրացեալ—Նահանգաց Ֆիլադելֆիա քաղաքին մէջ հրատարակուող Բեյլիք Լէճը անուն կարեւոր լրագրին Օգոստոս 20 թիւը լսնորոյն մեղ զրկուած լինելով, այն թերթին մէջ վերոյգրեալ խորագրով հրատարակուած կըտեսնեմք Ս. Պատրիարքէօր առ Ամերիկայի հանգուցեալ նախագահ Պ. Կարֆիլդու ուղղած պաշտօնագիրն, որ քրիստոնէական բնագրէն (նշուելիք) թարգմանուելով հրատարակութեան տրուած է ։ Բեյլիք Լէճը կըյայտնէ թէ Ամերիկեան կառավարութիւնն ինք հազորդած է զայն լրագրաց ի հրատարակութիւն ։

ՊԱՏՃԷՆ ՆԱՄՍԱԿԻՆ

«Պ. Նախագահ,

«Նախախնամութիւնն, որ կըհսկէ ազատ երկիրներու ծառայող առաքինի արանց օրերուն վրայ, ազատեց ահա Միացեալ—Նահանգաց հոյակապ Նախագահն այն վատ փորձէն որ կատարուեցաւ իւր անձին վրայ ։ Սպասուող Հայաստանեայց եկեղեցւոյ, որ ամեն օր կ'աղօթէ քրիստոնէութեան գլուխներուն համար, ևս կը լիութեամբ անկեղծադայն շնորհաւորութիւններս արտայայտել Զեղ այս նկատմամբ ։

«Հայաստանեայց եկեղեցին, այնքան քիչ ծանօթ Ամերիկայի, վաղեմի եկեղեցի մ'է որ ինչոյ մէջ և ոչ—քրիստոնէայ մօզ վրդայ միջի, դիւցազնական հաստատամտութեամբ մը պահպանած է քրիստոսի Աւետարանն և այն կրօնական ներդաւանութեան ոգին, զոր Հայք կրնան տեսնել իւր խաղիս լուսամիտ քրիստոնէութեան Այս

173 աւուրց 1950 զոճ միայն կրցաւ բնել ։

Բայց 1854ին քոլէրան կրկին երեցաւ Զմիւռնիոյ մէջ, որոյ այս սնդամի երևումը շատ բան կըտրուիցնէ ։ Երկու պատերազմը նոր ծագած էր ։ 1848ին քոլէրային տրչաւայքը նիւթով սկզբունքն դուրս ևս եւրոպայի մէջ սփռու էր ։ Դաշակից զբաղ ունդ երն այն ժամանակ քոլէրայի մեծ հազորդ լինելու գործած էին Գաղղիացի զորքեր Միսոմըրիկ չորեքուերով (Մարտի) 1854 զմիւռնիոյ կըլմանին ։ Անդ զիպիք սոս զինուորական հիւանդանոց մի կըհաստատեն, և մեր քաղաքը խորմի պատերազմի սկիզբէն արտաւոր զորոց խմբարան կըդառնայ և ահա այս պարագայից մէջ միայն քոլէրան կ'երևի տոտ 1848ուց սկստին բնդ հանրական և գոտան լինելու ։ Առաջին դէպքն տեղի ունեցաւ 1854 Յուլիս 24ին, և վերջինն՝ 1854 Յուլիս 7ին ։ Եւ 170,000 բաղմամարդութեան վրայ 172 անձինք միայն մեռան ։ Վասն էր այս բարութիւնը Ամեն ինչ 1854ին նպատաւոր կ'երևէր քոլէրայի ծաւալման, առաւելան տալքերը, օտարականաց խուռն յորդուելիւնքն, ճանապարհոց խափանումը, զորագունդ երու անցնիլը «Պէլաք է որ, կըզրէի ես այն ժամանակ ։ այս պարագայի մէջ մեր քաղաքի վայելած սոյն բարութիւնը պատճառ մի ունեւայ ։ և տարափոխիլ, համաճարակ հիւանդութեանց գէտ ինչ բան աւելի կարող է պաշտպանել քան սովորած լինելն անոնց ։ Եւր քոլէրան քաղաքէ

մի կ'անցնի, բոլոր բնակիչքն շատ կամքից կընեղորոշուին անկէ ։ Եթէ քոլէրինէ բռնուած չլինէ՛ կամ պարզ լուծում և կամ որովայնի կոկորին և cholerae կ'ուենան, զոր յառաջ չուենին ։ Քոլէրայի թուանաւոր սերմին ներդրածութեան բոլորովին անեղծակայ անձինք յոյժ հազարավոր են Զմիւռնիոյ պէս խտրական քաղաքի մէջ ։ ուստի և պէտք է խմանալ որ 1848ին վրայ անցնող 6 տարիներն առաւելուին ջրեղն քոլէրայի պատուաստի զորութիւնն, նաև Զմիւռնիոյ ժողովուրդն 1848ին քոլէրային մէջէն անցած լինելուն շնորհիւ ստացած բացարձակ և ժամանակաւոր բնդ գիմութեան ուժով կըբցաւ պաշտպանուիլ 1854ին քոլէրային գէտ ։

1854 քոլէրային ցոյց տուած բարութեան տակէ աւելի հիմնական բացատրութիւն չկընար տրուիլ ։ Նոյն այն նեխն miasme, որ 1848ին Զմիւռնիական ապակեանց էր, օտարականաց խուռն յորդուելով վերադարձաւ ։ Բայց բնակչաց մէջ—տարածուելու ձկտումը չուենեցաւ ։ զի տար ներդրածութեանց արդէն սովորած էին ։ և այն զարմանալի ու շատ էիլը է ։ Քոլէրայի այն երեք շրջաններուն, որոնցմէ մեք անցանք, ուժգնութեան յաջորդաբար նուաղիլն ևս կըվերադարձի այն անվտանգութեան շնորհիւ որ նախորդ շրջաններու մէջէն անցած լինելու առթիւ ստացուած էր ։

Եւ յիշուի ունիլք ։

1831ին 6500 զոճ, 45 օր տևողութիւն, 80,000

բնակիչ, Տասնեւթըն տարի ետք ։

1848ին 2500 զոճ, 86 օր տևողութիւն, 150,000 բնակիչ, Տասնեւթըն տարի ետք ։

1865ին 1950 զոճ, 173 օր տևողութիւն, 120,000 բնակիչ ։

Ահա ասոնք են որ 1865ին ինձի ըսել տուին նախ թէ քոլէրայի շրջանին տևողութիւնը ամեն մի քաղաքի բնակչաց թուոյն հետ ուղղակի համեմատութիւն ունի ։

Երկրորդ, թէ՛ մէն մի շրջան իւր նախորդէն նուազ եղածործ պիտի լինի ։

Երրորդ, թէ՛ քոլէրային առնուաղն 17 տարի պէտք է որ նորա պատուաստն ջնջուի ։ Ուստի և առաջինից շրջանն 1832էն առաջ չլինար ժամանել ։

Եւր 1865ին սոյն խորհրդածութիւնները կըհրատարակէի, զիտուելուք դեռ ևս անտեղեակ էր այս թուանաւոր սերմին կամ չարաւին բնութեան ։ Այն ատենէ մինչև ցարդ մեծամեծ զիւտեր տեղի ունեցան, զորոք ուսումնասիրելու ստատիկ հետախուտ եղայ ։ Համաճարակ հիւանդութեանց թոյնը այլեւս առասպել մի չէ ։ Ամեն օրեկեց թուանաւոր սերմերու կամ շարաւներու դէմ նոյա նախորդ շրջանին մէջ ստացուած մի քանի տարուան համար անվտանգութիւնն իրական եղելութիւն մի է, ամեն համաճարակ հիւանդութեանց պատուաստը գտնուելու վրայ է ։

(Պիտի շարունակուի)

ՏԵՊԵՍԱԿԱՆ ԵՄԻՐԱՅ

Եկեղեցին, իւր վշտաց մէջ, ինքզինք մտնի թաղաւորումը կ'ըզայ ի տես այն երջանիկ ազատութե զոր կը վայելն Գրիգորեան ազնիւք, և կ'հրճուի նոցա բարդաւաճմամբ :

Ներկայացուցի թուրքիոյ Հայոց, բարեբաղդ կը համարիմ զիս, Պ. Նախագահ, օգուտ քաղել ներկայ առիթէն, և Ձեր քով թարգման հանաք իսանալ այն բարձր հիացման զգացմանց զորս կը ներշնչեն իմ Ազգին՝ Միացեալ—Նահանգաց վարչութիւնն ու ժողովուրդը, վարչութիւն մը, որ կ'իրացնէ ազատութեան բարեկամաց բոլոր իղձերն, և ժողովուրդ մը, որ կը գործադրէ կրօնի և բարոյականի վեհագոյն պատուէրն, — Մարդասիրութիւն :

Երկնից օրհնութիւններն հրաւիրելով Ձեր վրայ, և այն աշխարհին վրայ որոյ ճակատագիրը կը վարէք դուք այնքան փայլով, և աղօթելով Ամենակարողին, որ իւր պաշտպանութեան տակ առնու Ձեր թանկագին գոյութիւնն, պատիւ ունիմ լինել, Պ. Նախագահ :

Խոնարհ ծառայ Ձեր ի Բ. Գ.

ՆԵՐՍԷՍ ԱՐՓԵՊԻՍԿՈՊՈՍ

Պատրիարքարան Հայոց Պօլս,

Գումգափու 23 Յուլիս 1881

Առ վսեմափայլ Պ. Կարօլիտ, Նախագահ Միացեալ—Նահանգաց :

Մատն

Կ. Պօլսոյ Հայ լրագրութիւնք սուրբ երուսաղէմի Միաբանութեան մէջ տեղի ունեցած ապստամբական շարժումի կը նկարագրեն, որոյ համառօտ իմաստն մեր նախորդ թերթով հրատարակած էինք : Սակայն դէպքի մը երկրորդական պարագաներն մանրամասնօրէն նկարագրեն, ըստ մեզ բաւական չէ որ ընթերցող հասարակութիւնն նոյն դէպքի էական և ներքին պատճառներն կարենայ իմանալ և ըստ այնմ դատողութիւն ընել : Վասնորոյ Կ. Պօլսոյ Հայ լրագրութիւնք բարեօր կ'ընեն որ բացառական թէ լինչ տեսակ են այն բռնութիւնք, զորս Միաբանութեան սրբազան Գլուխն բանեցուցած կ'ըսուի : Մինչև որ սոյն կէտն չարագուծի, չէ կարելի որ ընթերցողք այդ ապստամբական դէպքին վրայ լուրջ տեղեկութիւն ըստանան : Իսկ երկրորդական պարագայից մասնաբանն նկարագրութիւնք աւելորդ են, քանի որ ծածկուած կըմնան ներքին իրողութիւնք :

Կ. Պօլսոյ ազգայիններէն Մեծ. Պ. Կարապետ Բ. Նշանեան իտալիոյ գեղարուեստից ճեմարանին մէջ պատկերահանութեան ուսման ընթացքն աւարտած լինելով, ճեմարանին Տեսչութեան կողմէ օրինաւոր վկայական ստանալէ զատ, Պ. Մորէլլի հանրածանօթ արուեստագիտին կողմէ ևս պատուաւոր վկայագիր առնելով իւր հայրենիք վերադարձած է : Կըմաղթեմք որ աղքատ մէջ եւրոպական գեղարուեստից մասնագէտներ օրիորդ աւելնան նման Մեծա. Պ. Կարապետ Բ. Նշանեանի :

Վասնայ վարժապետանոցի փականն լուրը վանեցուց մէջ տարածուած միջոցին մեծ վիշտ զգացեր են, և ժողովուրդն միանալով շուտ մը չորս ձեռնհաս անձերէ պարժապետանոցի շարունակութեան Օթանդակ Մասնաժողով մի կողմէրով նպատակ դրեր են իրենց հանգանակութեամբ վարժապետանոցի ծախքն հայթայթել : Այս մասին նաեւ բանակցիլ սկսեր են Միացեալ ընկերութեան հետ :

Երկնից ընդհանուր կառավարիչ վսեմա. Նաղիֆ բաշա Հայոց վանքն այցելելով աշակերտաց յառաջող իմութեան մասին իւր գոհունակութիւնն յայտնել է, և 5000 օխայ փայտ ու 70 կաւոր գիրքեր նուիրել է վանքին : Նորին վսեմութեան ընկերակցող այցելուներէն հաճի բաղուպ Պէյ ևս 2 լիւրայ, 24 կոտ ցորեան և 500 օխայ յարդ նուէր տուել է, նոյնպէս Հիւսէին Պէյ 10 արծաթ մէճիտի նուէր մի ըրած է :

Նոյն քաղաքի աղջկանց վարժարանին կար կարելու մեքենայ մի բերել տալու նպատակաւ շուկային մէջ հանգանակութեամբ շուտ մը 5 լիւրայ գոյացեր և Կ. Պօլսի զրկուել է որչիշեալ կարելու մեքենայի զրկուի :

Վօրսէն վերադարձող վեց վաշտ ընտելներ երկուշարթի քաղաքս ժամանեցին, որոց մէկն Մանիսայի, մէկն Քուլայի, երկուքն Ուշաի, մէկն Կէօրտէսի և մէկն Զմիւռնիոյ կապալանին :

Ժամանակէ մը ի վեր Տէնիզլի, Չալի, և Պօլստանի կողմերը իրենց ոճրագործութեամբ հանրածանօթ եղող երկու աւազակապետք Գարա Պաճաք և Գիւրա Մէհմետ այս վերջերս իրենց արդար վճիռն դործնապէս ընկալան : Էմին բաշա բաւականաչափ և արի զինուորներով հետամուտ եղած էր յիշեալ կողմերը այս չարագործաց ձեռքէն աշատելու : Էմին բաշա երկուքներու ցեղի մը գլխաւոր Զանաթ Մէհմետ Պէյը իր գնդին հետ միաբան աջակցելու հրաւիրած ըլլալով յիշեալ Պէյն մի քանի զօրականք աւազակաց դէմ մրցելէ դիմի պայծառ յանդիմութիւն մի տարաւ նոցա խմբին վրայ, որոց երկու գլխաւորաց այն է Գարա Պաճաք և Գիւրա Մէհմետ կողուածներուն գլուխները Պօլստանի զրկեց, և քանի չափը ձեռքաւարեց, և մնացեալներն փախստայ ցուցնան բոլորովին անգոր վիճակի մատնուելով :

Քարթան Անտէա կոչուած աւազակապետին խումբը անցեալները Մէրսինի քէօյի կայարանին կողմերէն Գարա Եօրեի անուն յոյսի մը երիտասարդ զաւակը յափշտակելով տարած և լուր զրկած էր որ մեծագումար գումար կը պահէ փրկանք : Մեր իմացածին նայելով Գարա Եօրեի իր դաւան փրկելու համար 200 լիւրայ զրկած բայց մերժուած էր, յետոյ 100 լիւրայ ևս զրկելով վերջապէս յաջողել է աւազակաց ձեռքէն ազատել իր սրբին :

Նաղիլիէն Լա Ռէֆօր լրագրին ուղղուած նամակ մի քառնապէս կը գանգատի յայտնելով թէ՛ Նաղիլիէն Այաքն երկաթուղիի գծին վրայ հազիւ ամսուան մը մէջ հինգ անձեր ջախջախուած և սպանուած են : Այն կողմանց բնակիչք մեծապէս սրտմտած և վշտացած են երկաթուղոյն մատակարարութեան դէմ, և անէճք կը տեղան եղած անկարգութեանց համար :

Վսեմա. Մէհմետ Ռիշաի բաշա, որ Պետական դատաստանէն ի վեր քաղաքիս կառավարութեան պալատին մէջ արգելքի ներքեւ էր, անցեալ եօթնեկի մէջ մեկնեցաւ ի Մանիսա մինչև ցնոր տնօրէնութիւն :

Քաղաքիս գաղղիական ընդհանուր հիւպատոս Պ. Բէյրիսէ ար Ռէյնօ անցեալ եօթնեկի մէջ քաղաքս ժամանեց Միսաթըրիի շոգենաւով :

Գաղղիական կառավարութեան կողմէ Հոկտ. 10 թուագրեալ հրամանագիր մի քաղաքիս գաղղիական հիւպատոսութիւնն ընդհանուր հիւպատոսութեան բարձրացուցած է :

Միքէլ—Սլոյթըրի անուն մէկը, որ սեղանի ծառայելու համար տուեալու մէջ պատրաստուած աղ կը ծախէր փողոցները չըլեւել, անցեալ եօթնեկի մէջ սպանուած գտնուեցաւ Թուրքաց թաղի մը մէջ, Մարմինը նախ տեղական կառավարութեան պալատը, ապա Սէնթ Անթոնիոյ հիւանդանոցը տարուեցաւ : Լայնաբերան վերքեր որ ունէն մինչև որովայնի վրայ կ'երևէր, կրնայ հաստատուել թէ խեղճը ետթաղանի մը հարուածին զոհ գնացած է : Տակաւին չէ յայտնուած ոչ եղեռնագործն, և ոչ այս ըսպանութեան պատճառն :

Քօզ—Բուսարի կողմերը Չաքրճա անուն աւազակապետն իւր տասնի չափ արքանեակներով յինի չափ զապթիկներու և սուարիններու հետ կուռի բռնուեցաւ : Չապթիկներն և սուարիններն յետոյ մղուեցան մինչև Չիւքիճէ գիւղը : 2 չառու մեռան և 2 զապթիկներ ծանրապէս վիրաւորեցան : Չարագործներն սոյն յաղթութենէ զինի անյայտացան, թէ և շատ խուզարկութիւնք կը լինին :

Ընթերցողք կը տեսնեն ներկայ թերթիս Բանասիրականին մէջ բժիշկ Շասօյի քոլէրայի վրայ տուած տեղեկութեանց թարգմանութիւնն : Որոյ եղրակացութենէն դիւրաւ կ'իմացուի թէ՛ այս տեսակ համաճարակ հիւանդութեանց առաջին առնուլն միմիայն պատուաստն է : Ծաղիկ կոչուած հիւանդութիւնն ասկէ

գրեթէ 80 տարի առաջ որ քաղաքը որ մտնէր սոսկալի կոտորած կ'ընէր : Ինչպէս մեր նախահարք կ'աւանդեն : սակայն ծաղիկ պատուաստն գտնուելէ ի վեր իսպառ վերջացաւ անոր դժբախտութիւնն : Եւրոպիոյ բժշկական խումբերն այժմ մեծ զբաղմունք ըրած են իրենց ժամտախտի և քոլէրայի պատուաստն ևս գտնելով : համայն մարդկութիւնն փրկել այն երկու աշխարհաւեր ակտերու պատուհասէն : Եւ թիշկ Շասօյի ներկայ բանասիրականին մէջ տուած բացատրութեանց համեմատ : Ճշգիւ հասկցուած է այժմ համաճարակ անտեղծ ծագումը, ծաւալումը և նոցա յառաջացման պատճառներն, և որոց պատճառներն իսկ գտնուելու վրայ է :

Մեր պարսկ բժիշկներն ընդհանուր մարդկութեան երախտագիտութեան վրայ յաւիտեանական իրաւունք պիտի ստանան եթէ յաջողին այդ վերկարար պատուաստներն հնարաւորել և տարածել և մարդկային կեանքը ապահովել յանախկալ ընդ մէջ կոտորէ հարուածէն :

Պետական իշխանութիւնք ևս անանօրինելի պարտաւորութիւն ունի բժշկաց ջանքերն արգելադրել ընելու աշխկեղծ նոցա ամեն կարեւոր պարագայից մէջ : Չոր օրինակ բժշկականութիւնն կ'օրինագրէ որ քաղաքներն, տուներն և ժողովուրդը մաքրութեան պահանջած քրէնքներն խստիւ պահպանեն, և այն, Պետական իշխանութիւնք ևս անհրաժեշտօրէն կը պարտաւորին ամենայն ճշգրտութիւն և ամենայն խստութիւն ի գործ դնել քարանթիւայի և մաքրութեանց օրէնքներն պահել տալու : Այս կերպիւ գիտութիւնն և իշխանութիւնն իրարու աշակից լինելով կարող կըլինին հաղածել ամեն որեւէ համաճարակ ակտեր :

Մեք այս տողերը գրելով հանգերձ պատճառ ունիմ նաեւ գոհութեամբ յիշելու իշխանութեանց ջանքերն, որ քոլէրայի այս անգամ Ատէնի մէջ երեւոյնուն առթիւ ի գործ դրուեցան և կը դուրսն : Գրեթէ համայն եւրոպական տէրութիւնք հոգածու դարձան, փանծանալով բեր կազմուեցան քարանթիւայի և մաքրութեանց օրէնքներն պահպանուելու համար : Առաւել գովութեամբ պէտք է յիշել Օսմանեան կառավարութեան այս մասին ցոյց տուած արթնութիւնն, և Պօլսոյ քաղաքապետութեան, և քաղաքիս թաղապետութեանց տուած հրահանգներն, և քիչ կամ շատ եղած գործադրութիւններն : Այս մասին մի քանի թերուածութիւններ, որ աչքի վարնող բաներ են, առիթ կուտան մեզուրիշ անգամ կրկին դառնալ սոյն խնդրոյն վրայ խօսելու :

ՎԵՐԶԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Գաղղիոյ նախարարներն իրենց հրաժարականն տուին Ատենապետին, և նա հաղորդեց զայնս Հանրապետութեան նախագահին :

Նախագահն Պ. Կարպէթայի կարծիքն առնելէ զինի՝ նախարարութիւնն կազմուել պաշտօնն չյանձնեց նմա :

Վիէնայէն քաղաւած հեռագիրն կըմանուցանէ թէ կայսրն, բաղմաթիւ Մեծ—Գրեքեր և աղքային երեւելաց ստուար բաղմութիւն ներկայ էին Պ. Հայմէրէի յուզարկաւորութիւն :

ԱՌՆԻՏՐԱԿԱՆ

Անիմն, Եօթնեկիս մէջ բաւական դործունեութիւն տեսնուեցաւ ի հրապարակի մերում, և վստառմունք եղին շուրջ 138 կողով հետեւեալ գիրներով : Եէրլի կոչուած ապրանքին չէքիւն 120 դրուչի, Գարախտարն 115—118 դրուչի : Ատէթն 112 դրուչի : Մալթիայի ապրանքն 135 դրուչի :

ԲԱՄՊԱԿ : Միայն 59 հոկ Առանայի ապրանք վաճառեցաւ յառկապէս Ռուսիայի համար կենսական 340 դրուչի :

ԲԱԼԱՄՈՒՏ : Չբանուած ապրանք 3500 կենսական գիրնար վաճառեցաւ ի գին 76—98 դրուչի :

Տէր լրագրոյս :

Գ. Նա Պ. Պալաւալեան :

Ի ՊՏԱՐԱՆԻ ԱՇԲԱԼՈՒՍՈՅ ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ